

na temelju primjera Srpske pravoslavne crkve, povijesnih udžbenika, a posebice na temelju suvremene politike Srpske radikalne stranke i njezinih izbornih slogana tijekom parlamentarnih izbora 2006. i 2008. godine, tumači glavne argumente koji podupiru tezu o srpskom imperijalizmu kao strukturi dugog trajanja, započetom još u 19. stoljeću s nastavkom trajanja tijekom cijelog 20. i na početku 21. stoljeća.

Ovim zbornikom rasvijetljene su mnoge problematične točke domaće historiografije, koje zbog ideoloških i drugih stereotipa nisu ranije mogle biti pravilno valorizirane. Isto tako, njegovo značenje možda je još i upečatljivije upravo u ovom trenutku kada se radi, kako je rečeno u uvodu, o "svojevrsnom hrvatskom povratku u prirodno geopolitičko okruženje nakon desetljeća iluzija, lutanja i bolnih otrežnjenja".

Tihana Luetić

Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru, sv. 52, Zagreb – Zadar 2010., 410 str.

Zavod za povijesne znanosti u Zadru Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti objavio je 2010. g. novi broj časopisa *Radovi* koji je strukturalno podijeljen na dva dijela – *Znanstveni i stručni članci* (1-397) te *Ocjene i prikazi* (399-406). Prvi dio donosi petnaest izvornih znanstvenih, stručnih i preglednih članaka te jedno prethodno priopćenje. Tekstovi obuhvaćaju vrlo širok vremenski period od prapovijesti do kraja osamdesetih godina 20. stoljeća.

Prvi tekst u nizu pod naslovom *Prometno značenje Jasenica u prapovijesti i antici* (1-43) napisao je Tomislav Šarlija. Opisujući dosad slabo istraženo područje Jasenica, autor na temelju vlastitih terenskih istraživanja donosi nova saznanja o ovom prostoru. Otkriće nekoliko novih gradinskih utvrđenja stavljeno je u kontekst prapovijesnih i rimskih komunikacija, čime je stvorena detaljnija slika spomenutog prostora kao važne poveznice između južnog dijela velebitskog Podgorja s prekovelebitskim krajevima. Tekst je popraćen slikovnim priložima.

Sljedeća dva članka, nešto kraća opsegom, nastavljaju antičku tematiku. *Municipij Magnum – raskrižje rimskih cestovnih pravaca i beneficijarska postaja* (45-59) članak je autora Ive Glavaša. Ovo važno raskrižje cestovnih pravaca rimske Dalmacije bilo je predmet istraživanja još od druge polovice 19. st., o čemu svjedoče pronađeni epigrafski materijal, arhivski podaci i pregledi terena koji se u radu analiziraju kako bi se stvorila što cjelovitija slika ovog lokaliteta i time potakla daljnja arheološka istraživanja. Silvia Bekavac napisala je članak koji se bavi jednim rimskim vojnim logorom u rimskoj Dalmaciji, naslova *Jupitrov kult u Burnumu* (61-77). Analizom epigrafičkih natpisa i kiparskih ostvarenja autorica donosi saznanja o starosti svetišta i legijama koje su boravile u Burnumu te govori kako neki nalazi upućuju i na postojanje većeg kulturnog kompleksa. Oba rada sadržavaju karte i fotografije lokaliteta i pronađenih spomenika.

Pregled arheoloških istraživanja na širem području jugoistočnog poteza zadarskih zidina donosi se u članku Vedrane Jović pod naslovom *Jugoistočni potez zadarskih zidina. Povijesni razvoj od antike do kasnog srednjeg vijeka* (79-119). Mogućnost praćenja izgradnje ovog dijela zidina zadarske povijesne jezgre kroz dugi vremenski period koji seže još u antiku, potakli su autoricu da na temelju rezultata nedavnih istraživanja preispita neke starije općeprihvaćene interpretacije. I ovaj je rad popraćen slikovnim priložima, među kojima je znatan broj fotografija lokaliteta, koje je izradila sama autorica.

Ranokršćanske crkve s kontinuitetom u predromanici u Zadru (121-148) članak je autorice Ane Jordan Knežević. Prateći sakralnu arhitekturu prostora grada i prigradskog prostora, autori-

ca analizira pojedine crkvene objekte nastale u razdoblju ranog kršćanstva s kontinuitetom u predromanici. Zaključno se spominje kako je većina zadarskih ranokršćanskih crkava u kasnijim stoljećima doživjela promjene, a na kraju rada također se nalazi prilog koji sadržava fotografije i tlocrte spominjanih sakralnih objekata.

Sljedeći članak napisao je Zvezdan Strika, a nosi naslov *Samostan sv. Ivana Evanđelista u Biogradu od utemeljenja do 1125. godine. Povodom 950. godišnjice njegova prvog spomena (149-172)*. Benediktinski samostan u Biogradu prvi se put spominje u ispravi kralja Petra Krešimira IV., a autor prati njegov razvoj sve do mletačkog razaranja Biograda 1125. godine. Na temelju izvora u radu je prikazan razvoj samostana i monaške zajednice, ali i djelovanje pojedinih opata. Na kraju rada, kao dodatak, nalazi se prijevod fundacijske povelje o samostanskoj slobodi iz 1060. godine.

Marija Zaninović-Rumora autorica je teksta koji slijedi, pod naslovom *Stare mjere Splita od 15. do 19. stoljeća (173-188)*. Analizirajući već postojeće rezultate koji govore o metrologiji, ali i izvornu građu, autorica u ovom članku prikazuje sustav mjera u Splitu i njegove promjene koje su ovisile o promjeni vlasti te uspoređuje sličnosti i razlike komunalnog, mletačkog te austrijskog sustava mjerenja dužine i površine. Na kraju rada nalazi se tabelarni prikaz mjera nazvanih stopa, lakat, rozga – korak i vreteno, kroz spomenuto razdoblje pojašnjena prikazom vrijednosti u metrima.

Hrvatskim doseljenicima s dalmatinske obale u Veneciju bavi se Lovorka Čoralić u članku *Prilog poznavanju djelovanja duhovnih osoba iz Splita u Mlecima (od XV. do XVIII. stoljeća) (189-203)*. Središnja pozornost u radu daje se splitskoj zajednici, jednoj od brojnijih koje su sačinjavale cjelokupnu hrvatsku zajednicu u gradu na lagunama. Temeljeći rad na arhivskoj građi iz Državnog arhiva u Mlecima, autorica svoje istraživanje usmjerava ponajprije na djelatnost duhovnih osoba iz Splita, od diplomacije, znanosti i umjetnosti pa sve do procesa mletačke inkvizicije u kojima su se Splićani našli.

Još jedan prilog o povijesti arhitekture zadarske povijesne jezgre u članku *Arsenal u Zadru – povijest, funkcija i revitalizacija (205-230)*, donosi Antonija Mlikota. Sagrađen u 16. stoljeću, zadarski je Arsenal do danas prošao kroz brojna pregrađivanja i promjene svoje funkcije, pogotovo u suvremeno doba. Prikazujući Arsenal kroz povijest, autorica se posebno osvrće na 1752. godinu u kojoj je Arsenal poprimio današnji izgled te donosi prijepis natpisa na pročelju same građevine, koji svjedoči tim promjenama.

Članak pod nazivom *Bratovštine (skule) župe Blažene Gospe od Luzarija u Preku na otoku Ugljanu u 18. i 19. stoljeću (231-259)* napisala je Grozdana Franov-Živković. Proučavanjem nekoliko bratovština iz mjesta Preko, u radu se analizira način djelovanja i uloga bratovština u cjelokupnom životu ljudi nekog mjesta. Tekst sadrži brojne citate transliterirane s kurzivne glagoljice, a popraćen je i tablicama u kojima se donose popisi članova i njihove funkcije te ilustracijama izabranih stranica iz pojedinih matrikula.

Šime Peričić u sljedeća se dva članka bavi gospodarskim temama nekih otoka zadarskog arhipelaga u razdoblju od 18. do 20. stoljeća. Donoseći podatke o pučanstvu, zemljoradnji, pomorstvu i gospodarskim pitanjima triju naselja otoka Molata, u članku *Prinos poznavanju gospodarstva otoka Molata od 18. do početka 20. stoljeća (261-273)* obrađuje se slabo istraženi razvoj gospodarstva ovog otoka. *Prilog poznavanju gospodarstva Sali od 18. do početka 20. stoljeća (275-284)* također se bavi razvojem gospodarstva, a osim proučavanja stanovništva i ribarstva kao najbolje istražene gospodarske grane, autor istražuje i slabije poznate djelatnosti, otočana

poput poljodjelstva, obrta, pomorstva i trgovine. Oba su rada popraćena tablicama, s tim da onaj s temom otoka Molata sadrži poseban prilog te donosi mnogo detaljnije podatke.

Dvojica autora, Ante Bralić i Stipe Ramljak, napisali su članak pod naslovom *Demografske prilike u drniškom kraju prema austrijskim popisima pučanstva (1857.–1910.)* (285-321). Stavljajući u širi kontekst dalmatinskog zaleđa s kojim su uspoređivani, podaci iz popisa pučanstva analizirani su prema vjerskoj, jezičnoj, nacionalnoj, spolnoj i dobnoj strukturi te autore dovode do zaključka kako je u drniškom kraju u spomenutom razdoblju započeo proces demografske tranzicije. Brojni grafikoni i tablice upotpunjuju tekst.

Članak "*Šusteršičevi pravaši*" – geneza trijalističkog savezništva slovenskih katoličkih narodnjaka i dalmatinskih pravaša (323-345) napisao Andrej Rahten. Temeljeći istraživanje na časopisima i raznim drugim publicističkim izvorima, autor analizira odnose dalmatinskih i slovenskih političkih krugova u godinama pred Prvi svjetski rat te sve turbulencije na političkoj sceni u spomenutom razdoblju. Posebna pozornost usmjerena je na dalmatinske pravaše i slovenske katoličke narodnjake te na trijalističke ideje za preuređenje Austro-Ugarske Monarhije Ivana Šusteršiča.

Gospodarskim prilikama u Šibeniku u međuratnom razdoblju bavi se Milivoj Blažević u članku pod nazivom *Povijest trgovačke, obrtničke i bankarske djelatnosti u Šibeniku od 1921. do 1941. godine* (347-379). U ovome se tekstu, na temelju izvorne građe, razmatra relativno uspješan kontinuitet razvoja šibenskog gospodarstva i nastavak održavanja statusa kao važnog dalmatinskog središta u prilično teškom razdoblju za razvitak ekonomije. Tekst je popraćen raznim slikama i jednom tabelom.

Posljednji članak u ovom broju časopisa nosi naslov *Začeci višestranačja u Hrvatskoj 1989. godine* (381-397), a napisao ga je Šime Dunatov. Autor u ovom radu proučava nastanak, značaj i program vodećih političkih stranaka, HSLŠ-a, HDZ-a i SDP-a u Hrvatskoj u zadnjim godinama postojanja SFR Jugoslavije stavljajući ih u širi kontekst političkog stanja u cijeloj Jugoslaviji, ali i društveno-političkih promjena koje su se odvijale u istočnoeuropskom komunističkom bloku.

Dio *Ocjene i prikazi* sadržava tri ocjene koje potpisuju Mislav Elvis Lukšić i Šime Peričić.

Filip Novosel

Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku, sv. 49, Zagreb – Dubrovnik 2011., 368 str.

Godine 2011. Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti objavljuje novi broj znanstvenog časopisa *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku*. Časopis sadrži 12 izvornih znanstvenih radova koji kronološkim redom obrađuju razne probleme iz dubrovačke povijesti. Osim toga, u časopisu se nalaze još dvije cjeline: *In memoriam* (331-334), koja donosi osvrt na životni put i djelo akademika Rafe Bogišića, te cjelina *Osvrti i kritike* (335-361).

Prvi članak u časopisu nosi naslov *Laćan ne haje toliko za ljubav: gastronomija Dunda Maroja između srednjovjekovlja i renesanse* (9-25), a autorica mu je Jelena Ivanišević. Tema hrane u hrvatskoj književnosti rijetko je bila predmet istraživanja, a upravo se ovaj motiv provlači kroz mnoge tekstove renesansnog komediografa Marina Držića. Autorica u ovom radu nastoji prikazati opseg korištenja motiva vezanih uz prehranu u Držićevoj komediji *Dundo Maroje* te opisuje koliki je bio utjecaj kulinarstva renesanse na jelovnike opisane u djelu te pokazuje razlike u prehrani između bogatih i siromašnih slojeva.